



Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk  
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

# Omgaan met levensbeschouwelijk geïnspireerde hulpverlening

Hoe sociale professionals versterken in hun samenwerking met  
levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven

Valorisatiemanager

Anke De Malsche

6/11/2024

## Werken mee aan dit rapport

Mieke Schrooten, Elisabet Van Wymeersch,  
Bert De Munck

Dit rapport maakt onderdeel uit van het SOLIGION project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KU Leuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld.

Het onderzoek liep tot eind september 2024 en werd uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (FWO-SBO) (S006621N).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website:  
[www.soligion.be](http://www.soligion.be)



University  
of Antwerp

KU LEUVEN



Research Foundation  
Flanders  
Opening new horizons

# Inhoudstafel

<b>Inleiding .....</b>	<b>5</b>
<b>Educatieve pakketten voor sociale professionals .....</b>	<b>6</b>
Leertraject opbouwen in co-creatie .....	6
Overzicht educatieve pakketten .....	7
Afsluitende reflectie leertraject.....	10
<b>Leermethodes voor toekomstig sociale professionals.....</b>	<b>12</b>
Overzicht leermethoden.....	12
Afsluitende reflectie leermethoden .....	13
<b>Overkoepelende reflecties .....</b>	<b>15</b>
Verwachtingsmanagement partnerorganisaties.....	15
Gevoeligheden rond religie en levensbeschouwing .....	17
<b>Besluit.....</b>	<b>18</b>
<b>Gerelateerde publicaties .....</b>	<b>21</b>



## Inleiding

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vormen een belangrijk onderdeel in het Vlaamse hulpverleningsaanbod. Je vindt ze in alle vormen en maten. Sommige gaan al decennia mee en behoren tot de gevestigde waarden. Anderen zijn kleiner, meer recent opgericht en soms van informele aard.

Als sociale professional is het belangrijk om je van deze actoren bewust te zijn, en over de juiste vaardigheden te beschikken wanneer je met levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven samenwerkt. Het SOLIGION project werkte daarom vier jaar lang aan educatieve pakketten en trainingen om sociale professionals en toekomstige sociale professionals hierin te ondersteunen.

In dit rapport belichten we de verschillende educatieve pakketten die we uitwerkten, en bespreken we hoe we deze pakketten willen laten verder leven na het einde van het SOLIGION-project. We maken hiervoor een verschil tussen het leertraject dat we ontwikkelden voor sociale professionals enerzijds, en leermethoden voor toekomstige sociale professionals anderzijds. Voor beiden geven we ook een korte reflectie met aandachtspunten voor toekomstige projecten.

Nadat de pakketten zijn toegelicht, bespreken we enkele meer algemene inzichten uit het ontwikkelingsproces van onze educatieve pakketten. Meer concreet zullen we het hebben over verwachtingsmanagement met partnerorganisaties en het omgaan met gevoeligheden rondom religie en levensbeschouwing in een valorisatietraject.

We hopen dat dit rapport inspiratie kan geven aan organisaties, onderzoekers en docenten die sociale professionals willen versterken in hun samenwerkingen met levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, of zelf gelijkaardige educatieve pakketten willen uitwerken.

## Educatieve pakketten voor sociale professionals

Hieronder wordt het leertraject dat werd ontwikkeld voor sociale professionals deel per deel toegelicht. We zijn telkens aandachtig voor de manieren waarop deze pakketten verspreid zullen worden.

Vooraleer we de verschillende educatieve pakketten en trainingen toelichten, staan we even stil bij het traject dat deze pakketten hebben doorlopen: Hoe is het co-creatie traject met onze partners uit het middenveld verlopen? En waarom hebben we de educatieve pakketten op deze manier vorm gegeven?

Tot slot lichten we enkele aandachtspunten toe in de afsluitende reflectie van het leertraject voor sociale professionals.

### Leertraject opbouwen in co-creatie

Het leertraject kwam tot stand na een reeks van verkennende gesprekken met partnerorganisaties in het eerste jaar, waar hun interesse in het onderzoek, hun noden als organisatie en hun capaciteit werd bevraagd. Die gesprekken leidden tot eerste ideeën die werden voorgesteld op de driemaandelijke samenkomst van de werkgroep 'educatieve pakketten en trainingen'. Samen met partnerorganisaties uit de werkgroep die hier de interesse en mogelijkheid toe hadden concretiseerden we deze ideeën .

Na deze 'verkennende fase' volgde de 'opbouwende fase', waarin de educatieve pakketten werden geconcretiseerd. Er werd ruimte gemaakt voor de werkgroep om deze pakketten waar nodig bij te sturen. Nadat er een duidelijke visie overeengekomen was met alle betrokken partijen, werd deze visie in praktijk gebracht tijdens het derde jaar van SOLGION, de 'testende fase'.

We moeten hierbij opmerken dat het niet enkel ging om testen, maar ook om het evalueren van de educatieve pakketten. Die evaluaties werden besproken met de partnerorganisaties, gecommuniceerd met de werkgroep en voorgelegd aan het SOLGION-team. Op die manier kwamen we bij de 'afwerkende fase', waarin de educatieve pakketten een laatste keer werden herwerkt en tot slot werden doorgegeven aan de partnerorganisaties. Zo kan deze output ook na het onderzoeksproject mensen met interesse in de thema's religie, levensbeschouwing en solidariteit blijven bereiken.

## Overzicht educatieve pakketten

Het leertraject resulteerde in drie educatieve pakketten: een **eCourse** rond levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen, **vormingen** voor medewerkers van lokale besturen, en een **stadswandeling** waarin enkele religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven worden bezocht.

We bespreken per pakket kort de doelstelling, de evaluatie na het uittesten van het pakket en de aanpassingen die we tijdens het laatste jaar hebben doorgevoerd. Verder bespreken we per pakket hoe het na het SOLIGION-project zal blijven doorleven en geven we een afsluitende reflectie op het gehele leertraject.

	1 <sup>ste</sup> leerstap	2 <sup>de</sup> leerstap	3 <sup>de</sup> leerstap
Educatief pakket	eCourse	Vorming	Stadswandeling
Nood	Kennisoverdracht	Attitudeverandering	Verbinding
Doel	Ontdekken	Oefenen	Ontmoeten
Partner		 	

**Afbeelding 1:** overzicht van de verschillende educatieve pakketten, met de respectievelijke doelstellingen en partners

### eCourse

Op basis van de bevraging van de werkgroep werden drie noden geïdentificeerd, waarvoor telkens één educatief pakket werd ontwikkeld dat zou moeten inspelen op die nood. Die noden waren: kennisoverdracht, attitudeverandering en ontmoeting. Voor die eerste nood, kennisoverdracht, maakten we in samenwerking met het Hannah Arendt Instituut (HAI) een eCourse, 'God in de Welvaartsstaat', dat op hun online leerplatform 'Arendt Academy' staat. Naast onderzoekers komen daarin ook partnerorganisaties aan het woord in kennisclips waar telkens één thema gerelateerd aan SOLIGION wordt uitgediept.

De evaluatie van de eCourse leerde ons dat er meer voorbeelden toegevoegd moesten worden om de kennisclips, die erg theoretisch waren, te illustreren. Twee sporen werden daarom gevolgd. Ten eerste werd aan de onderzoekers gevraagd om een casestudie uit hun veldwerk of analyse toe te voegen aan de kennisclip die draaide om hun onderzoek. Ten tweede werd er een samenwerking gestart met een documentairemaakster, die een achtergrond in visuele antropologie heeft. Samen met deze documentairemaakster werden drie video's opgenomen waar een initiatiefnemer van een religieus of levensbeschouwelijke geïnspireerd initiatief het woord kreeg om diens werking en visie op solidariteit toe te lichten. Deze nieuwe video's waren niet theoretisch van aard, maar hadden een persoonlijker en dynamischer karakter. Naast die drie video's werd samen met de documentairemaakster nog een vierde video opgenomen. Die werd gemaakt in het kader van het PWO project rond Sociaalwerkpraktijken in Brusselse religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven van de Odisee Hogeschool Brussel en belicht de specifieke context van Brussel met betrekking tot religieus geïnspireerde solidariteit. Gezien de overlappende thema's tussen het PWO-project en SOLIGION, was dit een logische samenwerking. Bovendien werd er al eerder samengewerkt met dit project, vooral in het kader van een CSL-traject aan Odisee.

Deze casestudies en nieuwe video's zullen aan het einde van het SOLIGION-project worden doorgegeven aan het HAI, samen met nieuwe rapporten en artikels die werden gepubliceerd door de onderzoekers. Door die aanvullingen wordt de eCourse minder theoretisch, en komen we tegemoet aan de opmerkingen uit de evaluatie.

Met deze nieuwe aanpassingen kan het HAI de eCourse opnieuw in de kijker zetten in zijn communicatie en vinden nieuwe mensen met interesse in het thema hun weg naar onze inzichten. Het HAI bereikt via zijn online leerplatform veel sociale professionals, die hier gebruik van maken. Daarmee komen we tegemoet aan de nood van kennisverspreiding. Tot slot kunnen we nog meegeven dat deze digitale vorming werd gebruikt tijdens twee CSL-trajecten en tijdens de vorming in samenwerking met Motief vzw en VSG. Ook de gidsen van de stadswandeling werden gevraagd om dit educatieve pakket te doorlopen. Via die netwerken stimuleren we ook bekendheid van deze eCourse.



## Vorming

De tweede nood die we identificeerden, was die van attitudeverandering. Er was niet enkel nood aan kennisverspreiding; sociale professionals die meer wilden leren over de thema's uit dit onderzoek hadden ook ruimte nodig om hierover in gesprek te gaan. We werkten daarom samen met Motief vzw en De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VWSG). Motief vzw is gespecialiseerd in het geven van workshops over thema's zoals levensbeschouwing en diversiteit. VWSG toonde als partnerorganisatie van SOLIGION sinds de start van het onderzoek veel interesse in het thema doorverwijzing, en kreeg van haar doelgroep (medewerkers lokaal beleid) ook vragen naar opleidingen over diversiteit. Daarom werden deze organisaties bij elkaar gebracht voor dit educatieve pakket.

Tijdens het derde jaar van SOLIGION werd onderzocht hoe een vorming als educatief pakket vorm zou kunnen krijgen. Na verschillende opties bekeken te hebben, werd er een inspiratiedag voor medewerkers van lokale besturen georganiseerd in Brussel. De voormiddag bestond uit presentaties van SOLIGION. Tijdens de namiddag werd er onder begeleiding van Motief vzw in kleine groepjes gewerkt. Deelnemers gingen aan de hand van casussen in gesprek over levensbeschouwing en diversiteit. Uit de evaluatie bleek dat het inschrijvingsgeld, de verplaatsing en de duur van de vorming voor heel wat mensen een drempel blijkt te zijn. Bovendien hadden sommige deelnemers interesse in ofwel de voormiddag, ofwel de namiddag. Ze gaven aan dat kunnen kiezen voor één van beide dagdelen beter was geweest.

Om tegemoet te komen aan die opmerkingen, werd tijdens het laatste jaar voor leden van VWSG een webinar georganiseerd door SOLIGION en daarnaast een aparte online workshop over omgaan met levensbeschouwing en diversiteit door Motief vzw. Die online workshop van Motief vzw zet opnieuw in op werken met casestudies en interactie in breakout rooms. Doordat VWSG sterk geïnteresseerd was in de doorverwijzingskwestie, werd tijdens de webinar volledig op dat thema ingezet. Ook het rapport dat hierover geschreven werd, zal met VWSG gedeeld worden, zodat die kennis verder zijn weg kan vinden bij leden van VWSG. Het zal daarnaast ook met Motief vzw gedeeld worden, zodat zij in toekomstige vormingen met professionals dit rapport ook als achtergrondinformatie kunnen gebruiken.

Met deze webinar kwamen we tegemoet aan de vraag van VWSG om kennis te delen over de doorverwijzingskwestie. Daarnaast zorgden we voor kruisbestuiving tussen organisaties uit onze werkgroep, door VWSG in contact te brengen met Motief vzw.

## Stadswandeling

De derde nood die we uit de bevraging bij onze partnerorganisaties identificeerden was 'verbinding.' Zo gaven heel wat mensen en organisaties te kennen dat ze interesse hadden in ontmoetingen met religieuze en levensbeschouwelijke actoren om via zulke ontmoetingen hun visie op solidariteit beter te leren kennen. Samen met Orbit Antwerpen en het Platform Antwerpse Religies en Levensbeschouwingen (PAREL) ontwikkelden we daarom een stadswandeling. Voor Orbit past deze activiteit in hun doelstelling om interlevensbeschouwelijke dialoog te stimuleren in een superdiverse samenleving. Tijdens die wandeling worden mensen door een gids van Orbit meegenomen naar Kiddo's, Al-Ikram en 't Vlot, drie religieuze solidariteitsinitiatieven in Borgerhout en Antwerpen-Noord. Tijdens die wandeling komen initiatiefnemers zelf aan het woord en worden mensen aangemoedigd om met elkaar in gesprek te gaan.

De stadswandeling komt terecht in het aanbod van Orbit en wordt maandelijks georganiseerd, wat een duurzame verderzetting van dit pakket verzekert. De wandeling wordt gepromoot op de website van SOLIGION en in de eCourse. Verder zal Orbit zijn netwerk inschakelen om de bekendheid van de wandeling te vergroten, zodat geïnteresseerden hun weg hiernaartoe kunnen vinden.

## Afsluitende reflectie leertraject

Hoewel de concrete uitwerking en invulling van de educatieve pakketten doorheen de jaren lichte veranderingen kenden, werd er in de vier jaar dat er gevaloriseerd werd een stabiel pad gevolgd. De planning en concepten die werden uitgetekend na het eerste jaar zijn grotendeels gerealiseerd. Dat betekent echter niet dat de uitwerking altijd even vlot verliep. Voordat we meer algemene reflecties op het ontwikkelingsproces van de educatieve pakketten maken (zie 'Overkoepelende reflecties'), stippen we beknopt enkele aandachtspunten uit dit leertraject aan.

Een eerste opmerking is de moeilijkheid om te werken met sterk afgebakende doelgroepen. De verschillende doelgroepen die aanvankelijk voor dit leertraject werden geïdentificeerd (1° vrijwilligers, sociaal werkers en brugfiguren, 2° lokale bestuurders en werknemers van sociale diensten, 3° trajectbegeleiders betrokken bij de integratie van nieuwkomers en 4° toekomstige professionele sociaal werkers) bleek in realiteit moeilijk

werkbaar. Zo leken heel wat organisaties en mensen uit de werkgroep zelf niet te weten in welke doelgroep ze zich bevonden of richtten ze zich op meerdere doelgroepen. Bovendien waren er heel wat overkoepelende noden en was opsplitsen in doelgroepen daarom niet altijd wenselijk. We besloten daarom het leertraject relevant en leerrijk te maken voor alle bovengenoemde doelgroepen.

Ten tweede was het moeilijk om het engagement van al onze partnerorganisaties zichtbaar te maken in dit leertraject. Sommige organisaties hebben zich doorheen de jaren geëngageerd door o.a. feedback te verzorgen en de 'blauwdruk' van het leertraject mee vorm te geven. Dat soort engagement is lastig zichtbaar te maken. Om hen toch te betrekken en zichtbaar te maken tijdens het vormgeven van de educatieve pakketten, werden andere vormen van contact georganiseerd (zie vierde opmerking hieronder).

Een derde opmerking gaat over het overbevragen van partnerorganisaties. Gezien de verschillen in grootte en draagkracht van de organisaties, was het niet mogelijk om van alle organisaties een even groot engagement te verwachten. Zeker bij kleinere organisaties was het soms moeilijk om rekening te houden met de beperkte draagkracht. Tijdens de uitwerking van de educatieve pakketten bleek bovendien dat ook persoonswissels of veranderingen binnen een (kleine) organisatie erg grote gevolgen kon hebben. Nieuw aangestelde werknemers waren bijvoorbeeld niet bekend met het onderzoeksproject of wilden nieuwe focussen leggen. Dat had uiteraard invloed op de samenwerking en de continuïteit van het traject.

Een vierde en laatste opmerking over dit leertraject gaat over de diversiteit aan stemmen binnen een werkgroep. De tientallen organisaties die tijdens het voortraject en aan de start van het project hun interesse voor dit valorisatietraject kenbaar maakten, hadden heel uiteenlopende achtergronden, visies en redenen om zich te engageren. Het was bijgevolg onmogelijk om al die (soms tegengestelde) stemmen samen te brengen tot één stem, of elke stem een even prominente plaats te geven. In dit valorisatietraject werd daarom gekozen voor specifieke partners die mee konden werken aan een specifiek pakket. Die aanpak had voor- en nadelen. Aan de hand van die aanpak hadden we een direct aanspreekpunt, kon er sneller vooruit gegaan worden en vonden we een partner die het educatieve pakket in kwestie na het project kan verder zetten. Tegelijkertijd was het lastig om de overige organisaties uit de werkgroep te blijven betrekken. Die organisaties werden voornamelijk tijdens de eerste twee jaren uitgenodigd om mee te denken over de conceptualisering van de pakketten, maar kwamen daarna veeleer in de rol van klankbord terecht. Rapporten en activiteiten werden gedeeld met dit klankbord, en er werden

daarnaast ook 'SOLIGION-talks' georganiseerd zodat zij betrokken konden blijven. Toch was het niet evident om deze contacten 'warm' te houden of tegemoet te komen aan alle verwachtingen. Toekomstige projecten doen er goed aan deze voor- en nadelen te overdenken vóór en tijdens het uitwerken van het educatieve pakket.

## Leermethodes voor toekomstig sociale professionals

Sociale professionals de tools geven om op een respectvolle en gepaste manier aan de slag te gaan met levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven begint in de studentenjaren. Vandaar dat de Masters Sociaal Werk aan de UGent en de UAntwerpen, en de Bachelors Sociaal Werk aan de Odisee Hogeschool Brussel en de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen zich aan de start van SOLIGION geëngageerd hadden om hun studenten in contact te brengen met religie, levensbeschouwing en solidariteit.

Hieronder bespreken we beknopt de verschillende leermethodes waarmee deze opleidingen aan slag gingen om hun studenten over die thema's te laten nadenken. We sluiten deze sectie opnieuw af met een korte reflectie op dit luik van het traject.

We beperken ons hier tot de essentie, aangezien de leermethoden en aandachtspunten uitgebreid behandeld worden in het rapport 'Studenten Sociaal Werk in contact met religie, levensbeschouwing en solidariteit: Verschillende leermethoden belicht en vergeleken'.

### Overzicht leermethoden

Niet alleen bij sociale professionals bestaat er een nood om na te denken over de positie van religieuze en levensbeschouwelijke solidariteit in de context van de welvaartsstaat. Ook toekomstige professionals, zoals studenten sociaal werk, dienen ondersteund te worden. De manier waarop docenten dat kunnen doen, kan verschillen. Zo blijkt uit de verschillende aanpakken van betrokken opleidingen.

Zowel de Master Sociaal Werk aan de UAntwerpen (binnen het vak 'Stad, Diversiteit en Transnationaal Sociaal Werk') als de Bachelor Sociaal Werk aan de Odisee Hogeschool Brussel (binnen het vak 'Urban Diversities') koos voor Community Service Learning (CSL)

als methode. CSL is een ervaringsgerichte pedagogie die vertrekt vanuit een concrete vraag of nood van een sociale organisatie. Kleine groepjes studenten gaan met die vraag aan de slag vanuit hun academische inzichten en middels reflectie-opdrachten en praktijkervaring bij de sociale organisatie. Het gehele proces verloopt in overleg met de deelnemende sociale organisatie en de docent. Er is geen voorop afgelegd eindpunt dat de studenten moeten bereiken, maar er wordt gezocht naar gezamenlijke doelstellingen en oplossingen.

Ook de Master Sociaal werk aan de UGent (binnen het vak 'interpretatieve onderzoeksmethoden') werkte samen met een sociale organisatie. Studenten kregen binnen dit vak de opdracht religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsorganisaties en -initiatieven in kaart te brengen aan de hand van de onderzoeksmethoden die ze onderwezen kregen. Hun resultaten werden vervolgens gepresenteerd aan de docent en de Dienst Sociaal Beleid van het OCMW Gent. Voor de werking van die dienst is het interessant om een beter zicht te krijgen op die (soms moeilijk zichtbare of bereikbare) actoren, omdat ze die mogelijks kunnen inkapselen in hun toekomstig beleid voor materiële hulp. Studenten werden tijdens hun onderzoeksopdracht aangemoedigd om te reflecteren op de plaats van religie en levensbeschouwing in hun (voorgaande) opleiding, hun eerdere werkervaringen en in hun eigen identiteit.

Reflectie nam een prominente positie in binnen het vak 'Zingeving en Veerkracht' aan de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen. Hoewel het vak uitsluitend bestond uit colleges, werd er sterk ingezet op reflectieopdrachten. Aan de hand van die opdrachten zetten de docenten hun studenten ertoe aan hun levensbeschouwelijke positie te bevragen en hen actief te laten nadenken over verschillende existentiële thema's, naast de theorie die ze in de lessen kregen.

## Afsluitende reflectie leermethoden

Net zoals het leertraject voor professionals kunnen we bij de leermethoden voor toekomstige professionals spreken van een stabiel traject dat leidde tot een rapport waarin de verschillende aanpakken met elkaar vergeleken kunnen worden. Het rapport gaat onder meer in op de samenwerkingen met niet-academische partnerorganisaties in de verschillende leermethoden, het creëren van een veilige ruimte voor studenten, het bevragen van stereotypen en het stimuleren van het engagement van studenten. Het kan

dienen als inspiratie voor docenten die graag aan de slag willen gaan met een van deze leermethoden of benieuwd zijn hoe ze thema's zoals levensbeschouwing en solidariteit tot bij studenten kunnen krijgen.

Om dit rapport verder te verspreiden beroepen we ons op ons netwerk van partners. Onder andere UCSIA en het Vlaams Netwerk voor Service-Learning in Hoger Onderwijs bevinden zich hieronder. Verder schreven we zowel over het CSL-traject aan de Odisee Hogeschool en het CSL-traject aan de UAntwerpen een artikel. Voor Odisee schreven we een blogartikel dat verscheen op de website van het Vlaams Netwerk voor Service-Learning in Hoger Onderwijs. Voor de UAntwerpen werd een artikel geschreven voor VIEWZ.

We moeten uiteraard ook kritisch kunnen zijn voor dit luik van de educatieve pakketten. Een leermethode zoals CSL implementeren vraagt enorm veel tijd en ruimte. Het is niet vanzelfsprekend dat docenten die tijd en ruimte hebben, of dat zo'n methode in hun vak past. Ook veranderingen binnen een opleiding of verandering van docenten kan een grote uitdaging vormen voor het uitwerken van zo'n leermethode.

De oorspronkelijke doelstelling van het SOLIGION-onderzoeksvorstel, om in alle betrokken opleidingen een CSL-traject te implementeren, hield onvoldoende rekening met die bekommernissen. Hoewel alle opleidingen die zich aanvankelijk hadden geëngageerd de thema's religie en solidariteit inderdaad aan bod lieten komen (elk met een eigen aanpak) en ze hierover hun bevindingen rapporteerden, was dit allesbehalve een evidentie. Het getuigt van heel wat welwillendheid van de betrokken docenten om een onderzoeksproject, dat voor sommigen ver verwijderd was van hun eigen onderwijsinstelling, niet alleen een inzicht te geven in hun opleiding, maar ook ruimte te maken voor presentaties, opdrachten en intensieve trajecten zoals CSL. De risicovolle spanning tussen verwachtingen en beloftes aan de start van een project en de uiteindelijke uitvoering, werd bij deze leermethoden erg voelbaar. Het valt aan te raden aan toekomstige projecten om een gezonde balans te vinden tussen die ambities en de realiteit, die vaak minder rechtlijnig is.

## Overkoepelende reflecties

In dit rapport overlopen we niet enkel hoe de educatieve pakketten tot stand kwamen en de partnerorganisaties deze pakketten verder zullen gebruiken en verspreiden. We staan ook stil bij meer algemene hindernissen waar we op botsten tijdens het ontwikkelen van de educatieve pakketten.

Concreet bespreken we waar op te letten met betrekking tot verwachtingsmanagement bij partnerorganisaties, en het omgaan met gevoeligheden rondom religie en levensbeschouwing tijdens het uitbouwen van educatieve pakketten.

## Verwachtingsmanagement partnerorganisaties

Valorisatie wordt binnen een academische context een steeds couranter begrip, waar steeds meer onderzoekers en onderzoeksprojecten mee aan de slag willen gaan. In de ruime zin van het woord betekent valoriseren inzichten en resultaten van onderzoek omzetten naar iets dat bruikbaar is voor mensen in de praktijk. In dit geval ging het om inzichten en resultaten omzetten naar educatieve pakketten. Toch is het, zeker voor sociaal wetenschappelijke of historische onderzoeksprojecten, niet altijd duidelijk hoe je opgedane kennis best valoriseert of hoe je een bepaalde impact met onderzoek probeert te verzekeren.

De vertaalslag van academische kennis naar een behapbare tekst of een bruikbare tool, verloopt met vallen en opstaan, zeker wanneer die vertaalslag verloopt in samenwerking met een gevarieerde groep aan partnerorganisaties. Ook voor die partnerorganisaties kan het lastig zijn om zich een beeld te vormen van wat valorisatie, of zelfs onderzoek, inhoudt en welke rol zij hier in kunnen spelen. Dit leidde bij het uitbouwen van de educatieve pakketten tot uitenlopende verwachtingen.

Het managen van verschillende verwachtingen bleek een onverwachte, maar erg belangrijke taak voor de coördinator. In wat volgt belichten we twee obstakels die dit managen van verwachtingen mogelijk kunnen bemoeilijken.

Een eerste obstakel was de diversiteit aan organisaties. De werkgroep bestond uit heel wat verschillende actoren, gaande van overheidsorganisaties en gevestigde middenveldorganisaties, tot kleine (religieuze of levensbeschouwelijke) organisaties,

gemeenschappen of kleinere middenveldorganisaties die nog volop bezig zijn zich te vestigen. Zoals we eerder in dit rapport aanstipten, maakte die diversiteit het erg moeilijk om educatieve pakketten toe te spitsen op specifieke doelgroepen, aangezien de betrokken organisaties focusten op verschillende, overlappende of onhelder gedefinieerde doelgroepen. Dat maakte het eveneens moeilijk om een gedeeld publiek voor ogen te hebben, wat kon leiden tot verschillende of onduidelijke verwachtingen. Binnen dit valorisatietraject werd daarom veel tijd gemaakt om die verschillende verwachtingen te leren kennen, tijdens aparte kennismakingsgesprekken met organisaties. Vervolgens werd er een duidelijk plan uitgewerkt. Op die manier probeerden we aan de ene kant rekening te houden met die verwachtingen en boden we aan de andere kant een duidelijk pad, zodat de ruimte voor valse verwachtingen werd ingeperkt.

Een tweede obstakel dat we met betrekking tot verwachtingsmanagement konden identificeren, hangt samen met de kleine schaal van de organisaties in ons netwerk. De waarde van hun inzichten en ervaringen was erg groot, een gaf ook een tegengewicht op de visies van meer gevestigde actoren. Bovendien lag de samenkomst tussen die grotere (vaak overheids-)actoren en kleinere (vaak religieuze of levensbeschouwelijke) actoren geheel in lijn met het opzet van het onderzoek, en de zoektocht naar complementariteit en visie op co-creatie. Toch waren er ook specifieke uitdagingen in de contacten en samenwerkingen met deze kleinere actoren. Zo hadden velen minder ervaring met onderzoeksprojecten, wat op zijn beurt zorgde voor verwachtingen die niet of slechts gedeeltelijk ingelost konden worden. Bovendien leek de samenwerking met een groot onderzoeksproject voor sommige kleinere actoren een manier om hun organisatie of gemeenschap te legitimeren, wat niet de doelstelling was van het onderzoeksproject en soms voor een ongemakkelijke situatie zorgde.

Ook de co-creatie met die kleinere actoren verliep niet steeds van een leien dakje. Door hun beperkte capaciteit was het niet ongewoon dat een samenwerking voor een educatief pakket tijdelijk stil viel door interne herstructureringen, ziekteverloven of wisselingen in personeel. Uiteraard zijn zulke obstakels ook mogelijk tijdens samenwerkingen met grotere organisaties, maar door de beperktere capaciteit van kleine organisaties hadden zulke veranderingen veel grotere effecten. Bovendien konden er tijdens zulke leemtes (bijvoorbeeld in de periode van een personeelwissel) verwachtingen van de organisatie ontstaan tegenover het onderzoeksproject, zoals bijvoorbeeld de verwachting dat het onderzoeksproject tijdelijk kan inspringen in de werking van de organisatie.



Het is belangrijk wanneer je een educatief pakket wilt uitwerken, je al tijdens het voortraject kleine organisaties die weinig ervaring hebben met zulke projecten informeert. Op die manier kan het project beginnen met voldoende duidelijkheid voor alle partijen.

## Gevoeligheden rond religie en levensbeschouwing

Educatieve pakketten die gevoelige thema's behandelen, zullen ook tijdens de uitwerking op die gevoeligheden botsen. Dat was ook voor SOLIGION het geval. Zoals we eerder aangaven, bemoeilijkte de diversiteit aan partnerorganisaties de doelstelling om tot een gedeelde visie te komen en ging er tijdens de eerste twee jaren heel wat tijd naar het uitstippelen van een duidelijk parcours. Een van de dingen die dit bemoeilijkte, waren de verschillende gevoeligheden die leefden rond religie en levensbeschouwing, en diens plaats binnen een organisatie of binnen de samenleving. Zo leek het voor sommige organisaties en/of professionals onmogelijk om religieuze of levensbeschouwelijke actoren als partners te beschouwen. Dat maakte het lastig om gezamenlijk tot een product te komen, aangezien die visie niet werd gedeeld door andere actoren in ons netwerk. Bovendien stonden heel wat partnerorganisaties ver van de theoretische achtergrond van SOLIGION (bv. de postseculiere samenleving).

Die spanning werd des te duidelijker door de online context waarin SOLIGION tijdens de eerste twee jaren van COVID-19 moest werken. Tijdens online plenaire overlegmomenten van de werkgroep was het niet evident om mensen met elkaar in gesprek te laten gaan. Tijdens aparte overlegmomenten met organisaties kwamen fricties tussen levensbeschouwelijke en overheidsorganisaties sterker aan het licht. Hier spraken partners met meer openheid over ongemakken die ze ervaarden tijdens eerdere contacten met religie en levensbeschouwing. Ook tijdens fysieke momenten, wanneer discussies werden geleid door een getrainde moderator, bleek meer ruimte voor discussie te bestaan. Tijdens een workshop die werd gegeven door Motief vzw op een plenaire vergadering, ontstond bijvoorbeeld discussies over stereotypen. Dankzij de moderatie en de setting van de workshop, konden stereotypen meteen bevraagd worden. De online plenaire overlegmomenten boden veel minder de mogelijkheid om zulke gevoeligheden bespreekbaar te maken.

Het is onoverkomelijk dat maatschappelijke gevoeligheden over thema's zoals religie en levensbeschouwing een invloed hebben op de uitwerking van educatieve pakketten. Zoals blijkt uit onze ervaringen, is het belangrijk om rekening te houden met de omgeving en de platformen om die frustraties en ervaringen een plaats te geven. Een grote groep met sterk uiteenlopende profielen en meningen samenbrengen, zeker online, kan die dialoog bemoeilijken. Aparte gesprekken kan daarentegen een veiligere manier zijn voor mensen om (online) hun standpunten toe te lichten. Indien er toch wordt gewerkt met een plenaire groep, kan een getrainde moderator een interessante buffer of katalysator zijn voor mogelijke conflicterende meningen.

## Besluit

In dit rapport overliepen we de verschillende educatieve pakketten en trainingen die uit het SOLIGION-onderzoek gevloeid zijn. We maakten een onderscheid tussen het leertraject voor professionals en de leermethoden voor toekomstige professionals. Daarnaast formuleerden we enkele meer algemene overschouwingen rond het uitbouwen van educatieve pakketten, die mogelijks waardevol kunnen zijn voor organisaties, onderzoekers en docenten die zelf gelijkaardige educatieve pakketten willen uitwerken.

Wat het leertraject voor professionals betreft, hebben we gekozen om te starten met een brede waaier aan organisaties met wie we samen de basis van het verdere traject hebben gelegd. Vervolgens spitsten we ons toe op enkele partnerorganisaties die het pakket vorm gaven op een manier die past binnen hun werking. Zo konden we een verdere verspreiding verzekeren. Dat bracht voor- en nadelen met zich mee, maar het resulteerde in een stabiel en helder pad. Tegelijkertijd zorgde die aanpak ervoor dat een aantal stemmen en organisaties uit de boot vielen, doordat ze slechts vanaf de zijlijn werden betrokken in het uitwerken van de educatieve pakketten. Bovendien kan de nauwere samenwerking met (kleinere) partnerorganisaties ook onverwachte obstakels teweeg brengen.

Verskillende leermethoden werden gebruikt om toekomstige professionals in contact te brengen met religie, levensbeschouwing en solidariteit. In dit rapport belichten we de spanning tussen de ambities en de uitvoering van zulke leermethoden. Zo is het implementeren van een CSL traject bijzonder intensief en niet altijd mogelijk voor docenten om hiervoor ruimte te maken in hun opleiding.

Kortom, de uitbouw van een educatief pakket is een 'rommelig' parcours. Allerlei verschillende mensen, organisaties en instellingen worden uitgenodigd om samen aan tafel te zitten en na te denken over wat onderzoek voor hun werking kan betekenen. Dat kan niet alleen een echokamer opleveren, maar evengoed een wirwar aan verwachtingen en ideeën. Ook tegengestelde visies en gevoeligheden rondom religie en levensbeschouwing kunnen tijdens gesprekken zichtbaar worden. Een helder pad uitstippelen en werken met trekkende organisaties heeft als voordeel dat iedereen aan tafel weet wat ze kunnen verwachten. Het nadeel is dat niet elke verwachting hiermee zal worden ingelost. Bovendien verzekert een helder pad geen vlotte uitwerking en kunnen maatschappelijke gebeurtenissen (zoals COVID-19), ziekte en herstructureringen de continuïteit van een onderzoeksproject bemoeilijken. Ook de omgeving, zoals online werken, kan een invloed hebben op het ontwerpproces van een educatief pakket.

Ondanks zulke onvoorziene omstandigheden hebben de samenwerkingen met specifieke partnerorganisaties ervoor gezorgd dat we betrouwbare platformen hebben die de inzichten van SOLGION verder kunnen verspreiden. Bovendien zijn de educatieve pakketten die werden ontwikkeld in samenwerking met hen, aangepast aan hun werking. Dat ligt niet alleen in lijn met de idee van co-creatie, maar strekt ook het vertrouwen dat de inzichten na het project kunnen doorleven.



## Gerelateerde publicaties

- **De Malsche, A.** (September 2021). Sociaal werk in contact met Levensbeschouwelijke Solidariteit: Een overzicht van de educatieve en trainingsnoden van eerstelijnswerkers. [https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20211217\\_WG2\\_Een-overzicht-van-de-educatieve-en-trainingsnoden-van-eerstelijnswerkers-FIN.pdf](https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20211217_WG2_Een-overzicht-van-de-educatieve-en-trainingsnoden-van-eerstelijnswerkers-FIN.pdf)
- **De Malsche, A.** (September 2022). Educatieve pakketten en trainingen voor eerstelijnswerkers. Een stand van zaken voor 2021-2022. [https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20220927\\_WG2\\_Rapport2-FIN.pdf](https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20220927_WG2_Rapport2-FIN.pdf)
- **De Malsche, A.** (November 2023). Educatieve pakketten en trainingen voor eerstelijnswerkers. Een stand van zaken voor 2022-2023. [https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20231127\\_SOLIGION\\_WG2\\_Jaarverslag3.pdf](https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20231127_SOLIGION_WG2_Jaarverslag3.pdf)
- **De Malsche, A.,** Schrooten, M., & Van Dam, S. (2024). Studenten verkennen religieuze solidariteit. <https://www.servicelearningvlaanderen.be/09/studenten-verkennen-religieuze-solidariteit/>
- **De Malsche, A.,** Schrooten, M., & Van de Water, L. (2024). Informeel sociaal werk anders aangeleerd. *Viewz*, 9(3), 22-25.
- **De Malsche, A.** (Oktober 2024). Studenten Sociaal Werk in contact met religie, levensbeschouwing en solidariteit: Verschillende leermethoden belicht en vergeleken'. <https://www.soligion.be/wp-content/uploads/RM2.3-De-Malsche-CSL-modules-en-andere-leermethoden-belicht-en-vergeleken.pdf>

 SOLIGION